

Beschaafde hypocrisie

Linda Polman schreef een boek over hoe Europa sinds de jaren dertig met vluchtelingen omgaat. De titel spreekt voor zich: *Niemand wil ze hebben.* 'Ik denk dat de meerderheid van de bevolking van Europa helemaal niet antivluchteling is.'

DOOR HANS VAN WETERING • FOTO'S CARLA KOGELMAN

HET vorige boek van Linda Polman veroorzaakte ophef, ook in het buitenland. In *De crisiskaravaan* (2008) veegde ze de vloer aan met de internationale hulpverleningsindustrie en haar uitwassen. Hulpgeld dat naar foute regimes blijft stromen, ook al is duidelijk dat het de machthebbers aldaar in het zadel houdt. NGO's die elkaar nietsontziend concurreren bij het binnenhengelen van geld en zó groot en machtig zijn geworden dat ze in feite staten binnen staten vormen. Hulpverleners die zich tegoed doen aan exquise wijnen en zich de geneugten des levens goed laten smaken zonder zich al te veel te bekommeren om de bevolking die ze geacht worden bij te staan. Achter alle mooie woorden bevond zich een minder mooie werkelijkheid.

Ontmaskeren is wat Polman ook in haar nieuwe boek doet, *Niemand wil ze hebben – Europa en zijn vluchtelingen*. Doelwit zijn ditmaal westerse regeringen die weeklagen over het lot van vluchtelingen maar ondertussen de grenzen potdicht houden. Dat doen ze al tachtig jaar, laat Polman zien. *Niemand wil ze hebben* begint bij de conferentie in Évian, aan het meer van Genève, in de zomer van 1938. Het was de eerste vergadering waar Europese landen (en ook een aantal niet-Europese) bij elkaar kwamen om het vluchtelingenprobleem te bespreken. Van de 32 deelnemende landen bleek slechts één bereid om de in nazi-Duitsland vervolgde Joden op te nemen: de Dominicaanse Republiek, tegen vijfduizend dollar per vluchteling, te betalen door Joodse organisaties omdat de regeringen de beurs gesloten hielden. De Dominicaanse dictator Rafael Trujillo ging het niet alleen om de centen, er was nog een tweede drijfveer: hij wilde zijn land zo 'blanker' maken, een racistisch motief dus. Ook Nederland hield in 1938 de grens dicht, stelde zelfs extra grensbewaking in toen later dat jaar, direct na de 'Kristallnacht', een stroom wanhopige Joden Duitsland probeerde te ontvluchten. Tegenhouden zou sindsdien de grondslag vormen voor het Europese vreemdelingen- en migrantenbeleid, schrijft Polman. Hoogstaande motieven zijn ver te zoeken. De klassieke 'wortel-en-stok'-strategie werd leidend: 'Landen die Europa helpen migranten en vluchtelingen op afstand te houden, worden beloond met ontwikkelingshulp, militaire samenwerking, investeringen, handel en expertise. Landen die niet of niet enthousiast genoeg meedoen,

worden gekort. En landen die niet langs een migratieroute naar Europa liggen hebben geografische pech: de bulk van de Europese fondsen gaat aan ze voorbij.' Het is een ontluisterend boek geworden. Het is cynisme alom, de motivatie achter het indammen van die vluchtelingenstroom die al tachtig jaar hetzelfde is.

Niet bepaald een bemoedigend verhaal. Linda Polman: 'Dat is zo, maar ik vind het niet mijn taak om mensen vrolijk te maken (lachend). Ik denk dat het mijn taak is om te laten zien wat er gebeurt. Het vluchtelingenbeleid gaat over hele grote instituties en constructies. Ik ga er boven hangen en laat zien hoe dat werkt. *Follow the money*. Mensen horen over vluchtelingenstromen, zien het journaal met die verwaaide tentjes op Lesbos, maken dan een tientje over zodat er een dekentje kan worden gekocht. Maar veel mensen hebben geen idee waar ze naar zitten te kijken. Waarom stuurt Europa zijn geld naar het ene land en niet naar het andere, hoe manipuleert de EU

Linda Polman:
'Ik vind het niet mijn taak om mensen vrolijk te maken'

die vluchtelingenstromen? Ik vind het belangrijk om uit te leggen wat er allemaal voorafgaat aan dat dekentje. Pas als je snapt wat erachter zit, kun je er iets aan doen.'

Gebrek aan informatie heeft z'n weerslag op het migratiedebat, zegt Polman. 'Iedereen heeft zich ongelofelijk ingegraven. Of je bent een vluchtelingenhugger of je bent een nazi. Er zit niets meer tussen, lijkt het soms. Maar ik denk dat de meerderheid van de bevolking van Europa helemaal niet antivluchteling is. Ze wordt voortdurend bestookt met angstzaaijerij vanuit de politiek, feiten worden verdraaid of genegeerd. Ik denk dat veel mensen het gewoon niet goed weten: is het nou waar dat het verkrachters zijn, is het waar dat ze onze huizen afpakken, is het waar dat die vluchtelingenstromen onbeheersbaar zijn. Taal

hitst mensen op, taal zaait angst, taal veroorzaakt feiten. Het is belangrijk dat woorden zorgvuldig worden gekozen. Er moet een einde komen aan het op één hoop gooien van migranten en vluchtelingen. Het zijn niet alleen maar vluchtelingen. Het zijn ook gewoon mensen die migreren. Dat doen Europeanen ook. Mensen zijn altijd in beweging, altijd op zoek naar betere kansen. Het aantal vluchtelingen is echt maar een heel klein deel van die totale migratiestroom.'

En die vluchtelingen worden bij voorkeur in de eigen regio opgevangen, in afgeschermd kampen midden in oorlogsgedebied vaak, de zogeheten 'veilige enclaves', ook wel – de aanduiding verschilt per land – heel poëtisch *zones of tranquility of peace villages* genoemd, veelal onder bescherming van machteloze VN-blauwhelmen en bevoorraad door een even machteloze UNHCR. Polman laat in haar boek zien dat dit 'containment-beleid', ook heel fraai het 'recht om thuis te blijven-beleid' gedoopt, alle partijen voordelen biedt. Fijn voor de westerse donorlanden, want die hoeven zo zelf geen vluchtelingen op te nemen. Fijn ook voor de vaak corrupte, foute regeringen van de landen waar de kampen zich bevinden, want die houden zo controle en – kijk, de kampen zitten vol! – gebruiken de kampen om meer geld te eisen. Alleen de vluchtelingen zelf zijn het haasje, zegt Polman: 'Vluchtelingen hebben rechten, dat hebben we zo afgesproken in verdragen. Maar je kunt rechten afnemen door definities te wijzigen. Dat is wat hier gebeurt. De mensen in die kampen heten officieel Internally Displaced Persons: *idp's*, ontheemden dus. Het zijn gewoon vluchtelingen, maar ze zijn de grens niet overgegaan, dus hebben ze geen vluchtelingenrechten, geen toegang tot een asielprocedure.'

Verhalen over de vluchtelingenaantallen zijn vaak enorm opgeklept, laat Polman zien. Van de twintig miljoen vluchtelingen die in 2017 onder het mandaat van de UNHCR vielen, bevonden zich er maar drie miljoen die voor asiel in aanmerking kwamen, van wie 1,5 miljoen een asielaanvraag in de eigen regio had ingediend. Polman: 'Als je kijkt naar het aantal vluchtelingen dat recht heeft op asiel, dan is het dus maar een heel klein deel van de vluchtelingen waarover ons verteld wordt. Voor ons en de VS en Australië en Canada blijft

maar een heel klein deeltje over. En daar maken we ons zo verschrikkelijk druk over, over dat kleine groepje dat asielgerechtigd is, gewoon omdat ze vermoord worden waar ze vandaan komen.'

Ook de grote vluchtelingen crisis van de zomer van 2015 blijkt bij nadere beschouwing wel mee te vallen. Zo'n 1,3 miljoen vluchtelingen en migranten kwamen dat jaar de EU binnen. Was dat aantal evenredig over de lidstaten verdeeld, dan hadden ze ieder 46.500 mensen ontvangen. Het aantal mensen dat dat jaar een vluchtelingenstatus kreeg bedroeg minder dan 350.000. Omgerekend over de 28 lidstaten zo'n 12.000 mensen per land.

'Het liep mis doordat er geen beleid is gevoerd. Ze hebben het laten gebeuren. Maar als de landen van Europa in 2015 hun verantwoordelijkheid hadden genomen, dan had je die mensen netjes opgevangen, je had ze netjes verdeeld, en er was niets aan de hand geweest.'

Er zijn mensen die zeggen: ja, alles goed en wel, maar in Afrika neemt de bevolkingsomvang razendsnel toe. Dat gevoegd bij klimaatverandering zal voor onbeheersbare vluchtelingenstromen zorgen. Je kunt dat niet allemaal opvangen, en laat je een deel binnen dan is het hek van de dam. Hoe reageer je daarop?

'Met alles scepsis die ik bij elkaar kan schrapen. Er is geen enkele aanleiding, geen bewijs om te beweren dat miljoenen mensen naar Europa gaan komen. En de argumenten zijn in wezen ook nooit veranderd. Het thema van de "aanzuigende werking" heeft altijd deel uitgemaakt van het Europese beleid. In 1938 werd gezegd: als we nu die paar Joden binnenlaten dan komen er nog vier miljoen uit Oost-Europa.'

In uw boek staat dat Hitler schamper deed over al die landen die de mond vol hadden van jodenvervolg, maar ondertussen zelf de grenzen potdicht hielden. Victor Orbán zegt nu iets soortgelijks: waarom moet ik vluchtelingen opnemen als andere landen ze, verpakt in mooie woorden, dat wel, ook gewoon buiten de deur proberen te houden. 'Hitler zei: als al die beschaafde landen die Joodse vluchtelingen niet wilden, waarom moet Duitsland ze dan wel willen? Breng daar maar eens iets tegenin. Wat Orbán zegt is misschien niet prettig om te horen, maar hij legt zijn vinger op de pijnlijke plek: de hypocrisie van de beschaafde

naties. Het is heel pijnlijk, maar hij heeft geen ongelijk.'

Dat is opnieuw een tamelijk cynische constatering, heeft u langzamerhand niet een gitzwart mensbeeld?

'Als mijn blik inderdaad cynisch was – het is niks, het zal ook nooit wat worden – dan zou ik mij niet zo inspannen om er iets beters van te maken. Ik geloof oprecht dat het beter kan. Mijn blik is niet gitzwart. Ik ben eerder te optimistisch. Toen in het najaar van 2015 die enorme massa vluchtelingen door Europa liep, in de regen en de sneeuw, uitgehongerd, zijn honderdduizenden Europeanen die mensen te hulp gekomen. Kijk nu naar hoe de jeugd in het geweer komt tegen het klimaatbeleid. Kijk naar de globaliseringsbeweging. Er is potentieel een enorme achterban voor betere politiek. Er is al wel degelijk een beweging de goede kant op. Alleen die massale wereldwijde mars voor de vrede is er nog niet. Maar ik denk dat, gelukkig, het aantal Gutmenschen heel aanzienlijk is.'

Wie Gutmensch als scheldwoord gebruikt heeft er echt niets van begrepen?

'Nee, we moeten dat gewoon als geuzennaam gebruiken. Er is helemaal niets mis met Gutmensch zijn. Ik wil een eerlijker wereld. Als armoede een oorzaak is van migratie, dan moeten we kijken hoe we het eerlijker kunnen verdelen op deze planeet. We kunnen het niet allemaal voor onszelf houden, want mensen komen het halen, ja, dat is toch logisch? Als mensen dat Gutmenscherig vinden, fijn. Dan ben ik een Gutmensch.'

Linda Polman is donderdag 21 februari te gast in *Nooit meer slapen*, 0.00-2.00 uur op NPO Radio 1

Linda Polman: *Niemand wil ze hebben – Europa en zijn vluchtelingen* (uitgeverij Jurgen Maas)